

Penning van de American Petroleum Company met het gebouw Petrolea in Den Haag uit 1928

In dit artikel wordt een penning beschreven, 'den leden van de Vereniging voor Penningkunst aangeboden door den heer B. Klaare, Directeur der American Petroleum Company'. Deze tekst zette mij aanvankelijk op het verkeerde been, want de penning is niet opgenomen in het overzicht van de penningen van de Vereniging voor Penningkunst (VPK).¹

Rode Olifant

Wie Den Haag vanaf de Utrechtsebaan binnenkomt ziet aan de overzijde het in rode baksteen opgetrokken gebouw de Rode Olifant liggen. Het voormalige hoofdkantoor van Esso dankt zijn bijnaam de Rode Olifant aan een sculptuur van een olifantenkop in de toren en aan de warme roodbruine kleur van de 3,5 miljoen gebruikte bakstenen. De zandstenen beelden op de gevel en de toren zijn gemaakt door de Haagse beeld-

Kantoorgebouw Spaces (De Rode Olifant) in 2021: de voorgevel, de wandschildering met Petrolea en het atrium met gebogen glas-in-lood (foto's: auteur)

houwer Joop van Lunteren (1882-1958). Het gebouw is nu in gebruik als multifunctioneel kantoorgebouw Spaces. Tot 1987 was het bij Esso Nederland in gebruik. In 1921 werd dit gebouw ontworpen in opdracht van de American Petroleum Company (APC). Deze oliemaatschappij kwam voort uit de opbreking in 1911 van de in 1882 door John Rockefeller (1839-1937) opgerichte Standard Oil Company, nu Exxon Mobil. Vanaf 1938 werd in Nederland de merknaam Esso gevoerd. Jacob de Roos (1875-1942) en Willem Overijnder (1875-1941) werden als architect aangetrokken. Enkele jaren voor de Eerste Wereldoorlog maakten zij in 1912 een ontwerp voor het Rotterdamse Stadhuis dat niet werd uitgevoerd. Nadat de keuze voor het ontwerpen van het Rotterdamse stadhuis op hun leermeester Prof. Henri Evers (1855-1929) was gevallen, haalden De Roos en Overijnder dit ontwerp uit de kast om het te benutten en aan te passen voor het gebouw Petrolea.² Zij kregen een ruim budget voor de bouw mee. Het gebouw Petrolea kwam tot stand tussen 1921 en 1924. Naast het oogmerk van een fraai, doelmatig en groot kantoorgebouw speelden hierbij ook andere factoren een rol. Het gebouw zou hoger moeten worden dan het op niet zo verre afstand gelegen gebouw van de grote concurrent, de Bataafsche Petroleum Maatschappij/Koninklijke Nederlandse Petroleum Maatschappij (Shell) aan de Van Bylandtlaan. Dit laatste gebouw werd in 1915-1917 in neorenaissance stijl door de architecten-broers Marie (1879-1963) en Johan (1885-1962) van Nieuwerkeren gebouwd en in 1928-1930 uitgebreid. De American Petroleum Company wilde een moderner gebouw dat ook een goede representatieve entree kon bieden voor de belangenbehartiging van haar oliebelangen bij de regering in Den Haag, Nederlands-Indië en Aruba. Het in februari 1924 geopende gebouw werd gebouwd in de stijl van de Amsterdamse school en werd in rode baksteen uitgevoerd. Het forse kantoorpand staat op een granieten sokkel. Aan de Essenlaan in Rotterdam Kralingen staat nog een herenhuis uit 1913 waarin baksteen dominant is met zandstenen banden met een enigszins vergelijkbare uitstraling.³ Het interieur in Art Deco-stijl wordt gekenmerkt door een monumentaal trappenhuis met glas-in-lood ramen, veel natuursteen, kerenhouten lambrisering, parketvloeren en een

imponerende hoge en fraaie ontvangsthuis met een atrium van gebogen glas-in-lood van de Haarlemse glazenier Willem Bogtman (1882-1955) waarin een 50 meter lange wandschildering door Chris N.E. de Moor (1899-1981). De schildering toont taferelen van stoere arbeiders aan het werk op een raffinaderij die hier herinneren aan een rijk olie-verleden, met op een centrale plaats in gouden letters de tekst 'PETROLEA' en erboven een geplaatste klok.

Penning

Enkele jaren geleden kreeg ik een doosje met het opschrift PK in mijn bezit, met daarin een penning over de APC met het gebouw op de voorzijde en de vijf sterren van de APC op de keerzijde. In het doosje was een gedrukte beschrijving ingesloten met de tekst: 'Penning van de American Petroleum Company, diameter 60 mm. Voorzijde: Ontwerp van Jacob Jan van Goor (1874-1956). Het gebouw Petrolea te 's-Gravenhage, waaromheen het randschrift: „American Petroleum Company” en op de afsnede vijf sterren, het handelsmerk van de maatschappij. Keerzijde: glad, met randschrift bestaande uit het viermaal herhaalde motief der letters A.P.C. met vijf sterren. Uit het jaar 1928. Den leden van de Vereniging voor Penningkunst aangeboden door den heer B. Klaare, Directeur der American Petroleum Company'. Breunis Klaare (Rotterdam, 9 maart 1892 – Wassenaar, 2 november 1954) was na zijn opleiding werkzaam als volontair bij een bankiers- en effectenfirma in Londen.⁴ In 1912 trad hij in dienst van de APC waar hij leidinggevende functies bekleedde en in 1920 werd hij mededirecteur. Op 1 januari 1928 werd hij benoemd tot directeur van de Nederlandse onderneming waarvan de naam later gewijzigd werd in Standard Amerikaanse Petroleum Compagnie (SAPC) en na de Tweede Wereldoorlog in Esso Nederland. Hij diende de maatschappij tot zijn plotselinge overlijden in 1954. In zijn werkzame leven vervulde hij commissariaten in talrijke vooraanstaande Nederlandse ondernemingen. Klaare was een man die een grote sympathie voor de muziek aan de dag legde. Ook penningen waarvan hij een belangrijke verzameling had aangelegd, hadden zijn voorliefde. Waarschijnlijk zijn de eerste afslagen van de hier beschreven penning door hem aangeboden aan de leden van de VPK.

Jacob van Goor, *American Petroleum Company*. 1928, brons, 60 mm (foto's: auteur) met toelichting

De hierboven genoemde gedrukte tekst was niet bekend bij de VPK. Ook in de geschiedenis en het overzicht van de door de VPK uitgegeven penningen bleken deze tekst en de penning niet te zijn opgenomen. De vraag waarom de penning in het jaar 1928 aangeboden werd is niet eenvoudig te beantwoorden. Mogelijk heeft het te maken gehad met het vijfjarig bestaan van het gebouw Petrolea in 1928. Een andere reden kan zijn dat het bedrijf vanaf 1928 na een langdurige lobby mocht opereren in Nederlands-Indië. Dichter bij huis kan het maken van een goede indruk bij de verzamelaars van penningen een reden zijn geweest.⁵ Bij navraag bij de VPK bleken de voorzitter en degene die het archief beheert niets hierover in de notulen van de vergaderingen te kunnen terugvinden.⁶ Het blijft gissen naar het verband tussen de penning en de VPK. Een mogelijkheid is dat Klaare contact heeft gehad met Arnold von Weiler (1887-1969), directeur van de firma Begeer (waar de penning is gemaakt), die jarenlang VPK-bestuurslid was. De penning zou goed door Klaare tijdens een jaarvergadering

kunnen zijn uitgereikt aan de VPK-leden, zoals ook de bijsluit er vermeldt. Vandaar dat de VPK er niets over in de archieven vindt. De eigen opdrachten zijn goed bekend en beschreven. De APC heeft de penning van het gebouw jarenlang uitgereikt aan medewerkers die een jubileum bij

Lepeltje met gebouw Petrolea, Esso 1949 (foto's: auteur)

Dirk Bus, *ESSO Nederland N.V.* 1958, brons, 86 mm (foto's: auteur)

de maatschappij mochten vieren. Daarbij werd op de keerzijde een inscriptie aangebracht met de naam van de employé en de datum. In 1949 werd bij Begeer ter gelegenheid van het 25-jarig jubileum een lepeltje met de afbeelding van gebouw Petrolea uitgebracht en in 1958 ontwierp de beeldhouwer Dirk Bus (1907-1978) een door Koninklijke Begeer gegoten penning, diameter 86 mm, met op de keerzijde twee palmtakken waarbinnen de initialen DB met 12 sterren en op de voorzijde één ster met de letters 'ESSO'. NEDERLAND. N. V.' en het gebouw Petrolea.

Noten

1. Tilanus, Louk (2000) *Handzame sculptuur, De geschiedenis van de Vereniging voor Penningkunst* (Amsterdam).
2. Dorman, Ewout, Michelle Provoost & Sophie van Ginneken (2013) *Maaskade 113-115 Rotterdam, Cultuurhistorische Verkenning* (Rotterdam) 36-39; Rooy, Max van (10 augustus 1990) De grote schoonmaak, in: *NRC-Handelsblad*. In dit artikel is ten onrechte het stadhuis van Hilversum gememoreerd.
3. Tolboom, Hendrik-Jan (red.) (2012) *Onvermoede weelde. Natuursteengebruik in Rotterdam 1850-1965* (Utrecht) 23.
4. N.N. (1958) B. Klaare, in: *Economisch-Historisch Jaarboek 27* (1958) 188.
5. Setiawan, Agus (2014) *The political and Economic Relationship of American-Dutch Colonial Administration in South East Asia. A Case Study of the Rivalry between Royal Dutch Shell and Standard Oil in the Netherlands Indies (1907-1928)* (Bremen, doctoraalstudie Jacobs Universiteit).
6. E-mailwisseling tussen het VPK-bestuur en de auteur, 18 november 2019.

VENROOY
Goud- en Zilverindustrie B.V.

Uw betrouwbare partner voor ontwerp en volledige productie van slagpenningen in brons, verzilverd, verguld, zilver en goud

erepenningen | herdenkingspenningen | gemeentepenningen | familiepenningen

Venrooy Goud- en Zilverindustrie B.V. De Meerheuvel 13, 5221 EA 's-Hertogenbosch, Nederland | T +31 (0)73 - 6 31 28 31 | E info@venrooybv.nl | I www.venrooybv.nl